İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları
Recent Period Turkish Studies
RPTS 2025, (48): 414–418

https://doi.org/10.26650/YTA2025-1697137

Başvuru | Submitted 11.05.2025
Kabul | Accepted 24.07.2025

Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları
Recent Period Turkish Studies

Kitap Değerlendirmesi | Book Review

Açık Erişim | Open Access

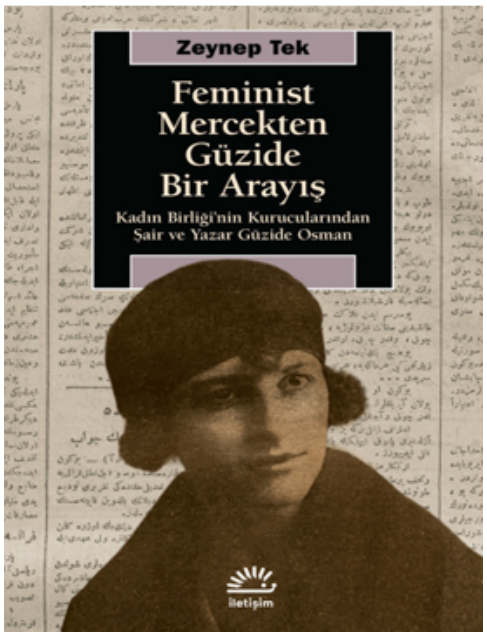
Zeynep Tek'in " Feminist Mercekten Güzide Bir Arayış " adlı eserinin değerlendirmesi

Review of " A Distinguished Quest Through a Feminist Lens'' by Zeynep Tek

Pınar Aydoğan [1]

[1] Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi, Trabzon, Türkiye

Zeynep Tek, Feminist Mercekten Güzide Bir Arayış, 1. Baskı İstanbul, İletişim Yayınları , 2024, 212 s. ISBN: 9789750536151

Atıf | Citation: Aydoğan, Pınar. "Review of " A Distinguished Quest Through a Feminist Lens'' by Zeynep Tek." *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları–Recent Period Turkish Studies* 48 (2025): 414-418. https://doi.org/10.26650/YTA2025-1697137
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.
© 2025. Aydoğan, P.
Sorumlu Yazar | Corresponding author: Pınar Aydoğan psaydogan08@gmail.com

Osmanlı'da yaşanan modernleşme hareketleri kadınları da içeren değişikliklere yol açmış, II. Meşrutiyet sonrasında kadın hareketini oluşturacak kadın dernekleri kurulmuş ve çok sayıda kadın dergileri yayımlanmaya başlamıştır. Osmanlı kadınları hak ve özgürlük taleplerini gündeme getirmiş, yaşadıkları toplumda kendilerini tanımaya ve tanıtmaya yönelik girişimlerde bulunmuşlardır. Dönem birçok öncü kadın figürü içinde barındırmıştır. Bu kadın figürlerden bazıları tarihte yerini alırken, isimleri anılmayan, varlığından haberi olunmayan, isimleri karıştırılan kadınlar da olmuştur. Bu bağlamda Zeynep Tek'in çıkış noktasını 1920'li yıllarda Güzide isminde feminist bir aktivist ya da yazar var mıydı sorusunun oluşturduğu kitabı, 1918-1935 yılları arasında edebi çalışmalar yapmış Güzide Osman'ı "arayış ve tanıma çabası" olarak tanımlanabilir.

Tek'in kaleme aldığı *Feminist Mercekten Güzide Bir Arayış* adlı kitap İletişim Yayınları tarafından 2024'te yayımlanmıştır. Akademisyen olan Tek'in araştırma alanları toplumsal cinsiyet ve edebiyat, kadın dergileri üzerinedir. Güzide Osman hakkında yaptığı bu çalışma da bunun bir örneği olarak değerlendirilebilir. 1902-1974 yılları arasında yaşayan Güzide Osman (Aygün) iyi eğitim görmüş, Franızca'ya hakim, geniş bir genel kültüre sahip olan birisidir. Beyoğlu Singer Kumpanyası Hukuk Müşavirlik Bürosunda memur olarak çalışmıştır. Dârûlelhan'ın kadın şubesinde 1920-1924 yılları arasında öğrenim görmüş, ilk eseri henüz on altı yaşındayken *Kadınlar Dünyası* dergisinde yayımlanmıştır. Kadınlar Halk Fırkası'nın kuruluş çalışmalarıyla yakından ilgilenmiş ve 7 Şubat 1924 yılında kurulan Kadınlar Birliği'nin kurucuları arasında yer almıştır.

Çalışma ilk olarak Kadınlar Birliği'nin kurucularından olan Güzide Osman monografisine ve külliyatına dair bir altyapı oluşturmayı amaçlamaktadır. Yine kitabın bir diğer amacının Güzide Osman gibi "kaybolan" diğer kadın edebiyatçıların "yokluğunu" sorgulamak için bir çağrıyı kapsadığı, "gölgede kalanların gün yüzüne çıkarılma isteği" olarak belirtilebilir. Bir edebiyatçı ve feminist olan Güzide Osman'ı tarih yazımına eklemleme "görünür kılma" gayretinde olan Tek, feminist teori zemininde öncü kadın aktivistlere "kendi geçmişlerini geri vermek" ve "kadınların belleğinin inşaası"nı mümkün kılmayı hedeflemiştir.

Öncü feminist kadınların yaşam ve yazı tecrübelerinin ortaya çıkarılması önemlidir. Bu bize Güzide Osman temsilinde Müslüman–Türk kadın aktivistlerin feminist bilincinin oluşmasında ve devamında dinle, imparatorlukla, ulus devlet ve kurucu kadroyla, derneklerle, aile üyeleriyle, evlilik kurumuyla ve feminist dönemdaşlarıyla kurdukları ilişkileri inceleme imkanı verecektir. Tek, Güzide Osman'ın en az on yedi yıl edebiyat dünyasında üretim halinde olduğunu, kırk altı metnine erişebildiğini, yaşadığı dönemde Ömer Seyfettin tarafından "milli şairler" arasında gösterildiğini, henüz on yedi yaşındayken Yusuf Ziya'nın *Binnaz* eserini intihal olarak değerlendirdiği için şimşekleri üzerine çektiğini belirtir. "Erkek edebiyatçılara" yaptığı bu eleştiri Güzide Osman'ın hem mizojen tepkilere maruz kalmasına hem de Kadınlar Halk Fırkası ve Kadınlar Birliği'ndeki çalışmalarıyla daha geniş çapta anti-feminist söylemlerle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Tek'in çalışması "kadın" edebiyatçı ve feminist bir aktivist olan Güzide Osman'ın 1920'li yılların başlarında yaşadıklarını ortaya koyarak feminist tarih ve edebiyat yazımına katkı sunmaya yönelik bir çaba da içermektedir.

Yazdığı eserler birçok dergide yayınlanmış ve uzun bir dönem üretimde bulunmuş Güzide Osman dönemdaşı birçok kadın yazar gibi edebiyat tarihinin dışında bırakılmıştır. Tek araştırmasında "Niye unutuldular?" sorusunun cevabını ararken, kadınları kanon dışı bırakan pratiklerin birçok sebebi olmakla birlikte en belirleyici olanların; edebiyat tarihinin büyük bir kısmının eril bir zihniyetle yazılması ve bu zihniyetin karşısında feminist bilincin ve aksiyonun yoksunluğu olarak tespit eder. 1935 yılında Kadınlar Birliği'nin kendini fesh etmesiyle, hem erken Cumhuriyet dönemi feminist hareketi kesintiye uğramış hem de feminist bellek önemli bir kırılma yaşamıştır. Yaşanan bu kırılma, bellek kaybının yanısıra kadın hareketlerinde kat edilen yolun ve kadınlar tarafından üretilen edebi mirasın görünmez olmasına sebep olmuştur. Bu mirasın

görünmez kılınmasına Cumhuriyetin dil ve alfabe engeli, anti-feminist ideoloji ve feminist bilinç eksikliği de eklenmelidir.

Çalışmanın yönteminde kadın edebiyatçılarının konumlarını, erkek ve kadın meslektaşlar arasındaki hiyerarşik ilişkileri, eleştirmenlerin bakış açılarını, edebiyatın ve edebiyat tarihlerinin politize edildiği mekanizmaların cinsiyetli düzenlemesini ortaya koyabilmek için *toplumsal cinsiyete dayalı bir çözümleme* kullanılmıştır. Yazar toplumsal cinsiyet eksenli bir çözümlemenin hem kadın öznelerin yokluğunu/şartlı görünürlüğünü ortaya koymaya, anti-feminist yaklaşımların ve eril körlüğün irdelenmesine hem de kadın tarihini görünmez kılan dinamiklerin de keşfedilebilmesine imkan sunacağı kanaatindedir. Güzide Osman çağdaşı birçok kadın gibi kayıt dışı kalmasında başat etken olan kadın yaşamlarının sıradanlaştırılması ve sıradanlaşanın tarih dışı bırakılmasının bir örneğidir. Onun bilinmeyen biyografisi/yaşam öyküsü aynı zamanda birinci dalga feminist hareketin unutuluşunun bir sembolü olarak da okunabilir.

Kitap, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Güzide Osman'ın yaşam öyküsüne, ikinci bölüm ise edebi metinlerinin incelenmesine ayrılmıştır. Yazar çalışmanın *F. Güzide Osman Özer'in Yaşam Öyküsünün Feminist Biyografi Olarak Yazımı* başlıklı birinci bölümünde Güzide Sabri ile Güzide Osman'ın farklı kişiler olduğunu göstermenin çabasındadır. Bölümün ilk kısmı Güzide Osman müstear (takma) adının araştırılma süreciyle başlar. Sürecin araştırılması hem bu varsayımın ortadan kalkmasına sebep olmuş hem de Güzide Sabri'nin hayatı, ölümü ve edebi yönüyle ilgili yeni bilgilerin ortaya çıkmasına imkan tanımıştır. Tek, Güzide Osman isminin Kadınlar Birliği'nin idare heyetinde yer almasını ve Nezihe Muhittin'in 1931 yılında yayımladığı *Türk Kadını* adlı kitabının "Güzide Osman Hanıma" şeklinde imzalandığı bir kopyasının bulunmasını, Güzide Osman isminin bir müstear ad olmadığını gösteren önemli iki bulgu olarak kabul eder. Bu noktada Güzide Osman'dan farklı olarak, Güzide Sabri bir döneme damgasını vurmuş *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi*[1] adlı romanın yazarıdır. Bölümde Güzide Osman ile karıştırılan diğer isim olan Güzide Sabri hakkında biyografik bilgi verilmiş, genel bir portresi sunulmuş ve ölüm tarihi, ilk kitabını yazdığı yıl hakkında yanlış verilen bilgiler tespit edilmiş ve düzeltilmiştir. Güzide Sabri ile Güzide Osman'ın farklı kişiler olduğunu tespit ettikten sonra yazar kitabın bu bölümünü iki isim arasında karşılaştırmalı bir okumaya dönüştürmüştür.

Güzide Osman'ın fikir dünyası Türkçü ve feminist bir perspektife dayanır. Son dönem Osmanlı ve erken Cumhuriyet döneminde milliyetçilik feminizm birlikteliği önemlidir (Berktay, 2006: 105). Tek, Güzide Osman örneği üzerinden feministlerin milliyetçiliğinin özellikle ulus inşasında kadınlara açtığı yolların, yüklediği görevlerin ve feminist ideolojinin ve örgütlerin, vatanın kurtuluşu ilk sırada olmak üzere, ulusal çapta kadınları kapsayan kamusal eylemlerde oynadığı rolün bir arada değerlendirme imkânı sunduğuna vurgu yapar. Güzide Osman'ın Kadınlar Birliği'nin kurucu kadrosunun içinde yer alması ve kadın erkek eşitliğini içeren talepleri özerk feminist bilince ve eylemciliğe sahip olduğunu gösterirken,1924 yılı sonrası yazılarına ulaşılamaması, onun inkılaplarla iyileştirilen kadın haklarına ve devlet feminizmi konusunda nasıl bir tavır aldığını görmemize engel olmuştur.

17 Ocak 1924 tarihinde Türk Ocağında Hukuk-i Aile Kararnamesi üzerine bir kadın konferansı gerçekleşmiştir. Dönemin öncü feminist kadınları bu konferansa katılmıştır. Güzide Osman katıldığı bu konferans üzerine *Tanin* gazetesinde "Hanımlar Arasında: Türk Ocağındaki İçtima Münasebetiyle" adlı yazısında kadın münevverlerin en önemli mevzusunun kadın hakları olması gerektiğini "*artık hayatında ve muhitinde esaslı bir inkılap hazırlamak isteyen, asil ruhunda müteellim duyguların heyecanını yaşayan Türk kadını derin bir tevekküle dalmış olduğu rüya aleminin köhne perdelerini iterek bugünkü büyük vazifesi başına geçmelidir.*" vurgularken kadınlık mefkuresini bir "inkılap" davası ve "vazife şuuru" olarak ele alır. Kadınlar Birliği'nde

[1] Sabri, Güzide (2022), Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları). Güzide Sabri hakkında ayrıntılı bilgi için kitabın Senem Timuroğlu tarafından sunuş yazısına (s. V-IX) bakılabilir.

yer almasının entelektüel boyutuna ayna tutan "*Türk kadınlığı, suni camlarda zoraki yetiştirilmiş benzi uçuk çiçeklere hiç hiç benzemiyor*"(s. 101) sözleriyle aktif, katılımcı, üretken bir kadın tipini temenni edip destekler.

Güzide Osman'ın Edebi Metinleri Üzerine Eleştirel Bir Okuma başlıklı ikinci bölümde yazar, Güzide Osman'ın 1918-1935 yılları arasında tespit edebildiği şiir, mensure, hikâye, tenkit, fıkra ve anı türündeki eserlerine yer vermiştir. Güzide Osman'ın lirik şiir ve mensurelerinde kullandığı ifadelerin sevgilinin cinsiyetine dair kesin bir fikir vermediğini, tüm metnin cinsiyetsiz ibarelerden oluştuğunu belirtir. Yine yasak/imkansız aşk ve hastalık onun çiftler arasında koyduğu en büyük engeldir. Bu durum devrinin edebi pratikleriyle oldukça uyumludur. Güzide Osman romantik duyarlılığı ve milliyetçi şiirleri ile İkinci Meşrutiyet dönemi edebiyatının tipik temsilcilerinden biri olmuştur. Tek bu bölümde yazıları *Süs*, *Kadınlar Dünyası*, *Firuze* adlı kadın dergilerinde, *Memleket* ve *Tanin* gibi gazetelerde, *Şair*, *Şair Nedim*, *Süha* gibi edebi mecmualarda, *Milli Mecmua* ve *Fikirler* gibi sanat ve bilime yönelik dergilerde yayımlanan Güzide Osman'ı bir şair ve münekkit (eleştirmen) olarak edebiyat tarihinde konumlandırmak istemiştir.

Çalışmanın güçlü yanı iç içe geçmiş iki kadın hikayesini birbirinden -Güzide Osman'ı Güzide Sabri'den- ayırmayı başarmasıdır. Güzide Osman'ın özellikle fikir yazıları bize yaşadığı dönemin toplumsal cinsiyet ilişkilerini, kültür ve düşünce tarihini bir kadın yazarın çerçevesinden anlamlandırabilmek için önemli bir uğrak sağlar.

Araştırmanın kaynaklarını Güzide Osman'ın eserleri, mezarlık defterleri, gazete yazıları, okul kayıtları, dil kurultayı zabıtları ve edebi tenkitler oluşturur. Kitap araştırdığı figür üzerine çok az bir bilgi ve dokümanla yazılmıştır. Bu durum çalışmanın zayıf yanı olarak görülebilir. Fakat elindeki kaynakların son derece kısıtlı ve belirsizliklerle dolu olduğunun, araştırmasını "kaygan" bir zemin üzerinde kurguladığının yazarda farkındadır. Tek, Güzide Osman'ın daha çok eserine, yazılarına ulaşıldıkça "satır arası okumaların" yerini daha bütüncül bir bakışa, kavrayışa bırakacağını belirtir. Bu bağlamda kitap Güzide Osman hakkında yapılacak çalışmalar için bir başlangıç olarak kabul edilebilir.

Yazar, kitabında adeta feminist bir takibat yürütmüş böylece kadın edebiyatçıların kayıt dışı kalmaları nedeniyle, olasılıklar diliyle kurguladığı bir metin ortaya çıkmıştır. Kullandığı yöntem ile tarihte bilinmeyen, unutulan daha birçok kadının araştırılmasını teşvik etmesi ve feminist bilinç uyandırmaya yönelik çabası çalışmasının özgünlüğüne vurgu yapar. Tek, çalışmasıyla Güzide Osman temsilinde kadın öncüleri ve onların yapıp ettiklerini "neden bilmemiz gerektiğini" değil "niçin bilmediğimizi" sorgulamayı teklif etmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri / Author Details
Pınar Aydoğan (Doç. Dr.)
[1] Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi, Trabzon, Türkiye
0000-0003-4121-4155 psaydogan08@gmail.com

Kaynakça | References

Berktay, Fatmagül, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2006.

Sabri, Güzide, *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2022.
Tek, Zeynep, *Feminist Bir Mercekten Güzide Bir Arayış*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2024.